

DE CIRCULAIRE ECONOMIE ALS MOTOR VAN HET NEDERLANDSE VERDIENVERMOGEN

SAMENVATTING

Wij vragen het volgende kabinet drie stappen te zetten:

- bied ondernemers investeringszekerheid door duidelijkheid te scheppen over de randvoorwaarden van de toekomst en los problemen zoals de bouwopgave, stikstofcrisis, circulaire economie en CO₂-reductie integraal op;
- maak circulair ondernemen concurrerend via echte prijzen, stimuleer ondernemers en creëer een grotere markt voor circulaire diensten en producten met de overheid als launching customer;
- ondersteun circulaire ondernemers met regionale innovatiehubs, concrete exportkansen en financiering van duurzame businessmodellen.

DATUM

6 september 2021

ONDERWERP

De circulaire economie als motor van het Nederlandse verdienvermogen

INLEIDING

Het verdienvermogen van het Nederlandse bedrijfsleven wordt versterkt door het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten en het ontsluiten van nieuwe markten. Het aanpakken van grote maatschappelijke uitdagingen biedt daarbij kansen. Het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid laat bijvoorbeeld zien dat innovatieve ondernemers met hun kennis en kunde bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen en daarbij Nederland concurrerend maken. Door circulair te ondernemen wordt Nederland minder grondstoffenafhankelijk, toekomstbestendiger en ontstaan nieuwe verdienmodellen. Een circulaire economie brengt Nederland €7,3 miljard aan kansen per jaar¹, ruim 50,000 nieuwe banen² en bijna 8 Mton CO₂-reductie in 2030³. De circulaire economie biedt het bedrijfsleven kansen om te vernieuwen en innoveren, om minder materiaalkosten te maken en dus meer winstmogelijkheden te ontginnen, en biedt nieuwe businessmodellen en kansen om klanten te bedienen.

Het Nederlandse kabinet wil een volledig circulaire economie realiseren in 2050 en in 2030 50% minder verbruik van niet duurzame grondstoffen. In de Integrale Circulaire Economie Rapportage 2021 (ICER), het tweejarige meetmoment om de voortgang op deze doelen te onderzoeken, concludeert PBL dat “er in Nederland veel aandacht is

¹ TNO-rapport “Kansen voor de circulaire economie in Nederland”: <https://themasites.pbl.nl/o/circulaire-economie/>

² <https://themasites.pbl.nl/o/circulaire-economie/>

³ TNO & Ecorys “Bijdrage circulaire economie aan de Klimaatopgave”: <https://www.rijksoverheid.nl/rijksoverheid/documenten/rapporten/bijdrage-circulaire-economie-aan-de-klimaatopgave>

voor de circulaire economie” maar dat “de transitie zich nog in de aanvangsfase bevindt” en dat “intensivering van beleid nodig is om ambities te realiseren”. Ook Ingrid Thijssen, de voorzitter van VNO NCW, pleitte onlangs samen met voormalig staatssecretaris I&W, Stientje van Veldhoven, voor een daadkrachtiger circulaire economie beleid in het Financieel Dagblad⁴. Om de kansen voor het verdienvermogen in Nederland veilig te stellen is het tijd voor de volgende fase van de transitie, van pilot naar opschaling. Dit vraagt ook om een grote inzet van ondernemend Nederland.

De Nederlandse overheid kan ondernemers daarbij ondersteunen door de juiste randvoorwaarden te scheppen. Nederland kan een internationale, circulaire koploper worden en zo kansen creëren voor haar ondernemers, mits er de aankomende regeerperiode werk wordt gemaakt van een intensivering van het circulaire economie beleid. De partijen VVD en D66 identificeren in het regeerakkoord op hoofdlijnen al een aantal maatregelen om het circulaire economie-beleid te intensiveren, waaronder regulering, het beter beprijzen van milieuschade en extra ondersteuning voor bedrijven om de transitie naar circulaire (productie)processen te ondersteunen. 14 juli jl. stuurde de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat een verkenning met mogelijke maatregelen voor intensivering van het circulaire economie-beleid tijdens de volgende kabinetsperiode naar de Tweede Kamer, om zo de gestelde circulaire economie ambities te kunnen realiseren. MVO Nederland, het Groene Brein, Holland Circulair Hotspot (HCH), Natuur & Milieu, de Natuur en Milieu Federaties (NMF) en de Jonge Klimaatbeweging (JKB) ondersteunen deze inzet en komen in deze position paper met suggesties voor een verdere uitwerking. Onderstaand zetten wij uiteen hoe de overheid kan helpen de transitie naar de circulaire economie te versnellen op een manier die bijdraagt aan ons verdienvermogen.

WAT ONDERNEMERS NODIG HEBBEN OM DE TRANSITIE NAAR DE CIRCLAIRE ECONOMIE TE VERSNELLEN

I. EEN OVERHEID MET LEF

Een sterk vestigingsklimaat en langetermijninvesteringszekerheid zijn van groot belang voor de Nederlandse economie. Ondernemers verlangen van de overheid dat zij een voortrekkersrol pakt waarin duidelijke kaders zijn geschapen en helder wordt gecommuniceerd over de toekomstvisie. Het kabinet heeft de afgelopen jaren veel in werking gezet om de circulaire transitie te bevorderen. Nu is het zaak om verder te bouwen op wat er al is en dit te intensiveren. Veel ondernemers kunnen en willen een belangrijke bijdrage leveren aan de transitie naar de circulaire economie maar hebben lange termijn zekerheid om zich voor te bereiden. Bij voorbeeld door werk te maken van een eerlijke beprijzing. Nu is virgin materiaal vaak duurder dan secundair,

---

⁴ <https://fd.nl/economie-politiek/1390768/van-veldhoven-en-thijssen-er-moeten-meer-prikkels-komen-voor-circulariteit->

gerecyceld materiaal. Dat is niet wenselijk. Een volgend kabinet kan pionierende ondernemers ondersteunen door de juiste randvoorwaarden te creëren, zoals eerlijke beprijzing. Zo maken we circulair ondernemen concurrerend en versterken we het Nederlandse verdienvermogen.

- 1.1 **Bied ondernemers investeringszekerheid door duidelijkheid te scheppen over de randvoorwaarden van de toekomst.** De ICER benoemt het belang van een beleidsvisie en concrete, meetbare doelen per transitiethema en per sector voor de intensivering van het circulaire economie beleid. Ook bedrijven ervaren een gebrek aan regie en kaderstelling. In de brief van 14 juli jl. geeft de staatssecretaris aan dat er per productgroep doelen komen en dat deze samen met betrokken partijen worden opgesteld. Ondergetekende partijen pleiten ervoor om de circulaire economie ambities vast te leggen in het regeerakkoord en daar voldoende middelen voor vrij te maken. Zorg dat de te ontwikkelen doelen bijdragen aan de transitie en dat het duurzame circulaire innovatie bevordert. Kies de productgroepen waarbij het Nederlandse bedrijfsleven de meeste impact kan hebben, bijvoorbeeld agrifood, kunststof en textiel, en betrek koplopende circulaire ondernemers bij het ontwerpen van de doelen.

- 1.2 **Kies voor een integrale benadering in het oplossen van maatschappelijke uitdagingen en ondersteun toekomstbestendige ondernemers.** Om de bouw- en infrastructuuropgave op te lossen moeten er volgens experts 1 miljoen woningen bijkomen. Zorg ervoor dat deze woningen direct toekomstbestendig zijn door ze meteen circulair en klimaatneutraal te bouwen. Zo geven we circulaire ondernemers in de bouwsector de steun in de rug en zorgen we voor een efficiënte voorbereiding op 2030.

II. ECHTE PRIJZEN

Circulair ondernemen moet lonen. Op dit moment zijn de financiële prikkels van het belastingstelsel nog ingericht voor de lineaire economie, arbeid is duur en vervuiling en verbruik van virgin grondstoffen is goedkoop. Op deze manier is er geen eerlijk speelveld voor circulaire ondernemers, die meer inspanning moeten doen voor innovatie. Ook uit de Rode Draden notitie van het Versnellingshuis blijkt dat ondernemers moeite ervaren in de concurrentie met lineaire initiatieven. Marktwerking en het stimuleren van innovatie werkt in deze nieuwe economie pas als de zogenaamde 'externe kosten' voor mens, leefomgeving en maatschappij zijn meegenomen. Alleen dan ontstaan de condities waarbij circulaire verdienmodellen opgeschaald kunnen worden.

MVO Nederland, het Groene Brein, Natuur & Milieu, HCH, NMF en JKB pleiten dan ook voor het werken met echte prijzen. Dit leidt tot grotere bewustwording over de maatschappelijke impact van ondernemen en stimuleert innovatie om het deze externe kosten te minimaliseren. Een sluitend verdienmodel van circulaire producten en diensten vraagt ook minder handhavingscapaciteit van de overheid. De Nederlandse overheid kan het gebruik van echte prijzen stimuleren door deze te verplichten, zoals met een CO₂-heffing. Uit onderzoek door het PBL blijkt bijvoorbeeld dat een CO₂-heffing ook de transitie naar een circulaire economie bevordert. De Nederlandsche Bank concludeerde recentelijk dat een uitbreiding en verhoging van de al bestaande CO₂-prijs geen grote gevolgen hoeft te hebben voor de economie als geheel. Daarnaast kan de overheid het gebruik van echte prijzen stimuleren door het belastingstelsel zo in te richten dat grondstofverbruik en vervuiling meer belast wordt, en arbeid minder. En door het gebruik van echte prijzen door ondernemers te faciliteren en stimuleren.

- 2.1 **Maak circulair ondernemen concurrerend door het gebruik van echte prijzen door ondernemers te stimuleren.** De ICER beveelt aan om vaker gebruik te maken van regulerende instrumenten, zoals heffingen en beprijzingen, voor de intensivering van de circulaire economie. In de verkenning noemt de staatssecretaris een aantal mogelijke beleidsopties voor het inprijzen van milieuschade. Daarnaast zijn er vele andere opties voor het inprijzen van milieuschade die niet genoemd worden, denk bijvoorbeeld aan een brede CO₂-heffing of het afschaffen van de dubbele btw over gerecycled materiaal. Bovenstaande opties kunnen in de eerste jaren van de aankomende kabinetsperiode al ingevoerd worden om circulair ondernemen concurrerder te maken; het laaghangend fruit. Zorg ervoor dat deze beleidsopties onderdeel zijn van een breder plan mét tijdspad met als einddoel hervorming van het belastingstelsel in lijn met de circulaire economie. Zo kan Nederland in Europa alvast beginnen met het onderhandelen over de stappen die in internationaal verband moeten gebeuren. En zo bieden we lange termijn zekerheid voor ondernemers.

- 2.2 **Creëer een grotere markt voor circulaire diensten en producten met de overheid als launching customer.** De ICER beveelt aan om circulair inkopen ambitieuzer en innovatiever toe te passen. Uit de Rode Draden notitie van het Versnellingshuis blijkt dat er nog onvoldoende circulair ingekocht wordt door overheden en dat er nog onvoldoende afzetmarkt is voor circulaire producten en diensten. Circulaire ondernemers zijn daarom gebaat bij de Rijksoverheid als launching customer. Harmonisering van aanbestedingsrichtlijnen met ambitieuze circulaire doelstellingen is daarbij van belang voor het bedrijfsleven. Het geeft zekerheid over de richting waarin zij kan investeren en biedt tevens een gelijk

speelveld. MVO Nederland, het Groene Brein, Natuur & Milieu, HCH, NMF en JKB vragen om circulaire ondernemers te ondersteunen door te sturen op duurzaam opdrachtgeverschap, naast duurzaam inkopen en door te zorgen dat Maatschappelijk Verantwoord Inkopen daadwerkelijk geïmplementeerd wordt. Koop als Rijksoverheid alleen nog circulair in en verplicht organisaties die inkopen met overheidsgeld om hetzelfde te doen.

III. ONDERSTEUN DE DUURZAME (MKB)-ONDERNEMER

- 3.1 **Stimuleer circulaire innovatie door het oprichten van nieuwe en ondersteunen van bestaande regionale innovatiehubs.** De schaal van de regio is erg geschikt voor circulaire innovaties. Juist daar komen ondernemers, kennisinstellingen en overheden elkaar tegen en kunnen samenwerken. Hiervoor is wel een kennisbasis nodig. De ICER 2021 beveelt aan om een regionale kennisinfrastructuur op te zetten waarbij kennis en opgedane ervaring uitgewisseld kan worden. Door deze infrastructuur een sterke binding te geven met het nationale CE-beleid en instrumentarium ontstaat een mooi samenspel van landelijk beleid en regionale praktijk met hetzelfde doel. Het kabinet kan de regionale economie versterken door uitwisseling tussen circulaire ondernemers te stimuleren en zo kansen en innovatie aan te jagen, door de aankomende regeringsperiode middelen vrij te maken voor een regionale infrastructuur en daarbij voort te bouwen op bestaande infrastructuur om circulair ondernemen te bevorderen, zoals het Versnellingshuis en CIRCO.
- 3.2 **Zet circulaire economie om in concrete exportkansen.** “Co-creating, pioneering solutions to global challenges” is de nieuwe slogan van Nederland en verwoordt het belang van inzet op circulaire economie. Export is goed voor een derde van ons bruto binnenlands product en daarmee de werkgelegenheid⁵. Duurzame handelskansen vragen om een inzet van overheid bedrijven en kennisinstellingen voorbij landsgrenzen. Nederland is internationaal gezien goed op weg en vervult een circulaire pioniersrol in de wereld. Nederland staat nu voor de uitdaging om op te schalen door innovaties en marktvorming te bevorderen. Zo ontstaan nieuwe economische activiteiten en kansen voor het Nederlandse verdienvermogen en de export. Verdergaande inzet van o.a. Holland Circular Hotspot, topsectoren, NLinBusiness en RVO op het thema Circulaire Economie als exportkans is investeren in duurzaam toekomstig verdienvermogen.

---

⁵ <https://www.mkb.nl/nieuws/belang-export-en-handel-voor-economie-niet-verwaarlozen>

3.3 Beloon duurzame ondernemers door financiering beschikbaar te stellen en duurzame verdienmodellen aan te jagen. Uit de Rode Draden Notitie van het Versnellingshuis blijkt dat circulaire ondernemers moeite hebben met het aantrekken van benodigde financiering voor circulaire propositities. De staatssecretaris noemt verschillende beleidsopties om dit knelpunt weg te nemen en financiering en duurzame verdienmodellen aan te jagen, namelijk: het opzetten van een medefinancieringsfonds voor CE, het voortzetten en verbreden van het Versnellingshuis, het opschalen van de subsidieregeling Circulaire ketenprojecten en het uitbreiden van bestaande regelingen. De overheid kan bijdragen aan het verdienvermogen van ondernemend Nederland door deze beleidsopties uit te voeren en vast te leggen in het regeerakkoord.

OVER DE INITIATIEFNEMERS

MVO Nederland. MVO Nederland gelooft in de kracht van Nederlandse ondernemers om bij te dragen aan een duurzame economie, hier en in het buitenland. Private en publieke organisaties spelen een sleutelrol op weg naar een economie die klimaatneutraal is, waar afval niet meer bestaat en waarin ieder talent telt. Onze missie is om de wereld groener en socialer te maken met bedrijven en overheden. We doen dit door organisaties met ambitie aan ons te binden en samen met hen duurzame ambities te realiseren. We betrekken organisaties uit het maatschappelijk middenveld om deze ambities aan te laten sluiten bij de uitdagingen van deze tijd. Daarbij dagen we ondernemers uit om steeds verdere stappen te nemen. Momenteel zijn er zo'n 2.000 partners bij ons aangesloten. Dit is een mix van grote en mkb-bedrijven, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties, mvo-experts, overheden, onderwijs- en zorginstellingen. Deze organisaties vertegenwoordigen samen een netwerk van ruim 300.000 bedrijven en initiatieven in Nederland.

Holland Circulair Hotspot. Nederland als Circulaire koploper. HCH is een publiek-privaat samenwerkingsverband tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden met als doel om internationaal, een voedingsbodem voor circulaire economie te helpen creëren waarbij nadrukkelijk een Nederlands perspectief aanwezig is om tevens circulaire handelskansen te identificeren en te bevorderen. Door effectief gebruik te maken van haar netwerk en kennis speelt HCH in op de toenemende, internationale aandacht voor circulaire economie, zet HCH NL als koploper neer en fungeert ze als katalysator voor het creëren van een voedingsbodem voor circulaire marktkansen voor NL-se ondernemers in het buitenland en draagt ze zo effectief bij aan de maatschappelijke doelen. Door een slimme focus op land-thema combinaties ondersteund door (digitale) activiteiten en (repeteerbare) diensten worden marktkansen in een beperkt aantal regio's verder geconcretiseerd.]

Het Groene Brein. Met een netwerk van bijna 150 wetenschappers ondersteunt Het Groene Brein ondernemers die stappen willen zetten richting een nieuwe, duurzame economie. Het brein achter Het Groene Brein is een netwerk van ruim 140 wetenschappers met een sterke disciplinaire kennis, maar een even sterke wens om interdisciplinair te werken aan praktijkcases van organisaties. De wetenschappers hebben zich op persoonlijke titel verbonden aan Het Groene Brein en zijn afkomstig van alle Nederlandse universiteiten en 16 hogescholen. Zij komen uit alle denkbare disciplines – van economie tot psychologie en van biologie tot sociologie – die van belang zijn voor het realiseren van de Sustainable Development Goals (SDG's). Met deze wetenschappers beantwoordt Het Groene Brein vragen van bedrijven en organisaties die verder gaan dan het indraaien van een led-lamp. Vragen bijvoorbeeld rondom de circulaire economie, natuurlijk kapitaal, en keteninnovatie. Het Groene Brein helpt bedrijven en organisaties met het realiseren van radicale doorbraken in hun duurzaamheidsambities door de laatste kennis uit de Nederlandse wetenschap te ontsluiten.

Natuur & Milieu

Natuur & Milieu werkt samen met mensen, bedrijven en overheden om de economie te verduurzamen. Door mensen op een positieve manier te helpen met het maken van duurzame keuzes, stimuleren we de vraag naar duurzame producten. We informeren over ontwikkelingen in de markt als energiebesparing, minder vlees eten en efficiënter omgaan met grondstoffen. Met bedrijven bedenken we duurzame oplossingen die aantrekkelijk zijn voor mensen. Zonder actieve overheden is een klimaatneutrale en circulaire samenleving onhaalbaar. Met goed beleid en regelgeving worden duurzame oplossingen aantrekkelijk voor iedereen, en worden vervuilende lineaire activiteiten aangepakt. Daarom oefenen we druk uit op overheden en politiek om duurzame maatregelen vast te leggen en vervuiling te verbieden, begrenzen of beprizen

Natuur en Milieu Federaties. De Natuur en Milieufederaties werken aan groene, duurzame en klimaatbestendige provincies. Provincies waar we duurzaam kunnen wonen en werken, nu en in de toekomst. In elke provincie is een Natuur en Milieufederatie actief. Als netwerkorganisaties verbinden, stimuleren en ondersteunen de federaties meer dan 1.000 lokale organisaties. Samen met deze lokale organisaties, bedrijven en overheden werken ze aan duurzaamheid in heel Nederland.

De Jonge Klimaatbeweging. De Jonge Klimaatbeweging verenigt de stem van diverse jongerenorganisaties. Zij proberen klimaat- en duurzaamheidsbeleid te beïnvloeden door middel van campagnes en door gesprekken aan te gaan met politici, beleidsmakers en bedrijfsleven, met de Jonge Klimaatagenda als leidraad. In alles wat ze doen, denken en uitdragen staat de stem van jongeren in het klimaatdebat centraal. Voorbeelden van activiteiten zijn bijvoorbeeld de Jonge Klimaatagenda, de #ikreisanders campagne en de Klimaatdialogen.